

Lähteeseen viittaaminen (Kielijelppi)

Lähdeviitteet [ja lähdeluettelo] kuvaavat sitä polkua, jota myöten työn tekijä on päätenyt tuloksiinsa.

(Luostarinen & Välierronen 1991: 226.)

Tieteellinen kirjoittaminen on muun ohella vuoropuhelua aikaisemman tutkimuksen ja kirjoittajan oman ajattelun kanssa. Käytetyt lähteet voivat olla muun muassa kommentoinnin kohteita, taustatiedon lähteitä tai vertailukohtia. Lähteiden käyttö tekee tieteellisestä tekstistä moniäänisen. Omat ja vieraat ajatukset täytyy erottaa toisistaan. Lähdeviitteiden idea on antaa lukijalle tieto siitä, mistä alkuperäinen ajatus löytyy, ja ohjata katsomaan tarkka tieto lähdeluettelosta.

Lainauksen perusohjeet

Lähdetekstien liittämässä omaan tekstiin noudatetaan muutamaa yksinkertaista periaatetta.

Tärkeintä on erottaa omat ja lainatut ajatukset toisistaan. On muistettava merkitä [lähdeviitteet](#). Lisäksi on mietittävä, miten lähdeä [referoi](#).

Tieteellisessä tekstissä jokaisen lainauksen tulisi liittyä kirjoittajan omiin ajatuksiin. Jotta referoitu teksti olisi sujuva osa omaa tekstiä, täytyy lähdeajatuksia valita ja sovittaa omaan tekstiin mielekkäästi. Peräkkäiset, perustelemattomat lähdekirjojen katkelmat eivät ole suositeltavia minkäänlaisissa töissä. Lähdeä täytyy lainata oikein. Tietoa ei saa irrottaa asiayhteydestään niin, että se näyttäytyy alkuperäisestä poikkeavassa valossa. Sitä ei esimerkiksi saa sanoa varmaksi, jos alkuperäisessä lähteessä ei näin tehdä. On myös syytä muodostaa synteesi muualta lainatusta ja omista ajatuksista, jotta lainattu aidosti palvelisi omaa tekstiä.

Seuraavassa esimerkissä ensimmäisessä kappaleessa esitellään aiheesta usea näkökulma. Toisen kappaleen alussa kerrotaan, millaiseen omaan näkemykseen kirjoittaja on lukemansa pohjalta päätenyt.

Tekstilaji on nähty kontekstin määräämänä toimintatyyppinä, joka voi kielellisesti toteutua monella eri tavalla (Eggins & Martin 1997: 236). Kontekstiin kuuluu myös yhteisöllinen ulottuvuus. Oppikirjatekstilajia tutkineen Karvosen (1995: 39) mukaan tekstilajit voivat olla yhteisön toimintaa, joka näkyy tekstin eri tasoilla. Tekstilajin määrittelyn sosiaalista ulottuvuutta korostaa myös Swales (1990: 46). Hän katsoo tekstilajin kommunikatiivisten tapahtumien luokaksi, joka käsittää paitsi kielenkäytön sinänsä osallistujineen myös kielenkäytön merkityksen sen tapahtumaympäristössä. Swales käyttää termiä diskurssiyhteisö tarkoittamaan sitä joukkoa, joka käyttää, tuottaa ja vastaanottaa tekstilajin tekstejä (mts. 24—27).

Tässä tutkielmassa käsitan tekstilajin yhteisön kommunikaation muodoksi. Kommunikaatiolla on yhteisössä tietyt päämäärät ja pyrkimykset, joihin tekstilajin teksti kielenkäytön keinoin pyrkii vastaamaan.

Suorien lainausten käyttö

Suora lainaus eli sitaatti on alkuperäisestä tekstistä sellaisenaan, sanamuotoineen, lainattu. Suoralle sitaatille ei ole kovin monta käyttötarkoitusta. Se voi kuitenkin olla paikallaan seuraavissa tapauksissa (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1996: 329):

- Asia on alkuperäisteoksessa sanottu harvinaisen ytimekkäästi.
- Sitaatissa esitetyissä ajatuksissa, varsinkin niitä ilmaisevassa terminologiassa, on jotain, mitä halutaan kommentoida.

Suorille lainauksille on tekstissä tarvetta siis varsin harvoin; ne saattavat antaa kuvan, että kirjoittaja on epäitsenäinen tai puhuu "suulla suuremmalla". Jos sitaatteja käyttää, on syytä noudattaa seuraavia ohjeita:

- Sitaatin on oltava lyhyt.
- Sitaatin on oltava sanatarkka.
- Sitaatin alkuperä osoitetaan lähdeviitteellä. Siinä on mainittava myös sivunumero.

Sitaatti erotetaan muusta tekstistä lainausmerkeillä: "Kirjakielissä on sellaisiakin ilmaisutapoja ja rakenteita, joita murteet eivät käytä." (Ikola 1989: 178.) Virkkeen päättävä piste tulee lainausmerkkien sisään. Jos taas – erityisen painavasta syystä – käyttää monta riviä pitkää sitaattia, se sisennetään ja rivinvälit tihennetään:

[T]ekstillä on viitattu lähinnä kirjoitukseen, diskurssilla taas puheeseen. Nykyisin tämä jako kirjallisen ja suullisen esityksen välillä ei useinkaan päde, vaan käsitteitä käytetään myös synonyymeina. – –. Teksti tulee latinan sanasta *textum*, joka tarkoittaa "jotakin yhteen kudottua". (Luostarinen & Väliaverron 1991: 53.)

Sanatarkkuus tarkoittaa, että sitaatissa noudatetaan täsmälleen samaa kirjoitusasua välimerkkejä ja alkukirjaimia myöten. Jos jotakin poistetaan, se merkitään kahdella ajatusviivalla. Hakasulkeisiin merkitään, mikäli alkuperäistekstiin on tehty selventäviä lisäyksiä tai muutoksia. Jos alkuperäisessä tekstissä on jo lainausmerkit, ne muutetaan puolilainausmerkeiksi: "Nykykielessä ilmauksilla *mennä hirteen* ja *hirttä* tarkoitetaan vain 'köyden' avulla kuristamista, eikä sillä ole väliä, mistä köysi riippuu, eikä 'köydenkään' tarvitse olla köysi." (Koski 1989: 111.) Jos sitaatti katkaistaan johtolauseella, pilkku tulee lainausmerkkien ulkopuolelle: "Lukutaito ei ole pelkästään kykyä seurata kirjoittajan ajatuksenjuoksua", kirjoittavat Luostarinen ja Väliaverron (1991: 7.)

Lähteen referoiminen omin sanoin

Kun lähde referoidaan omin sanoin, käytetään parafraseja. Tämä on suoraa lainausta suositeltavampaa. Päämäärä on tiivistää lähdetekstistä valitut keskeisimmät kohdat ja maastouttaa ne luontevaksi osaksi omaa tekstiä.

Muutaman sanan muuttaminen alkuperäisestä tekstistä ei vielä ole riittävää. Referoitava ajatus on yritettävä sanoa omin sanoin. Esimerkiksi edellisen sitaatin voisi esittää omin sanoin näin: Luostarinen ja Väliaverron (1999: 7) esittävät, että lukutaito on muutakin kuin kykyä seurata kirjoittajan ajatuksia.

Kirjoittaja voi osoittaa suhtautumisensa lähteeseensä viittaamalla referoitavan puhe- tai ajattelutoimintoihin eri ilmauksin. Edelliseen esimerkin verbin *esittää* kohdalle voi vaihtaa minkä tahansa seuraavista sanoista, mutta asennoituminen referoitavaan tekstiin muuttuu:

ehdottaa, väittää, jatkaa, kirjoittaa, arvioi, uskoo, epäilee, aloittaa, lopettaa.

Valitsemalla sopivan ilmaisun kirjoittaja osoittaa, että tekstin eteneminen on hänen hallinnassaan ja menossa hänen haluamaansa suuntaan.